

PROFESOR DOKTOR EUGENIUSZ MODLIŃSKI
(1903—1984)

W dniu 6 stycznia 1984 r. zmarł w Warszawie Profesor Eugeniusz Modliński — wybitny uczony, specjalista w zakresie prawa pracy i pracowniczych ubezpieczeń społecznych, twórca i były wieloletni kierownik Katedry Prawa Pracy w Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Nie dożył ukazania się niniejszego tomu „Annales UMCS”, który miał być poświęcony uczczeniu przypadającego w r. 1983 jubileuszu 80-letnia urodzin Profesora, a stał się dlań hołdem pośmiertnym.

Profesor Modliński przeżył 80 lat i 9 miesięcy. Urodził się 28 marca 1903 r. w Żarkach na terenie Zagłębia Śląsko-Dąbrowskiego w rodzinie inteligenckiej i tam spędził wczesną młodość. Do szkoły średniej uczęszczał w Zawierciu. W tym czasie był aktywny w harcerstwie, pełnił nawet funkcję komendanta hufca zawierciańskiego. Z tej organizacji wyniósł na całe życie zainteresowanie sprawami społecznymi, wrażliwość na warunki pracy i życia robotników oraz patriotyzm. Po uzyskaniu świadectwa dojrzałości w r. 1921 wraz z grupą kolegów harcerzy odbył krótkie przeszkolenie wojskowe i jako ochotnik poszedł na front. W tym samym roku rozpoczął studia na Politechnice Warszawskiej, lecz przerwał je, ponieważ nie odpowiadała mu konserwatywna atmosfera tej uczelni. W r. 1923, pracując zawodowo, przeniósł się na Wydział Nauk Polityczno-Społecznych (kierunek — prawo) w Wolnej Wszechnicy Polskiej w Warszawie, aby się zająć problematyką społeczną. Studia na Wolnej Wszechnicy — uczelni prywatnej, grupującej w kadrze wykładowców licznych przedstawicieli lewicy intelektualnej — spełniły Jego oczekiwania. Dyplom ukończenia tych studiów oraz opublikowana w niedługim czasie praca dyplomowa *Pojęcie interesu publicznego w prawie administracyjnym* stały się podstawą do przyznania E. Modlińskiemu w r. 1945 stopnia magistra prawa. Nawiasem mówiąc, przyszły profesor prawa wrócił raz jeszcze na Politechnikę, tym razem na geodezję, przez upodobanie do matematyki. I tym razem przerwał studia techniczne, ponieważ nie mógł uzyskać urlopu na odbycie przepisanych praktyk terenowych.

Stałą pracę zarobkową rozpoczął w r. 1923 jako instruktor w Towarzystwie Uniwersytetów Robotniczych, a następnie — w klasowym Związku Zawodowym Robotników Przemysłu Spożywczego. Od r. 1927 do wybuchu wojny zatrudniony był w Ministerstwie Pracy i Opieki Społecznej — ostatnio na stanowisku kierownika samodzielnego referatu. Jako młody urzędnik ministerialny brał udział w prowadzonych wówczas pracach legislacyjnych z zakresu ubezpieczeń społecznych. Był współautorem ustawy z r. 1933 o ubezpieczeniu społecznym i głównym współautorem ustawy z r. 1939 o sądach ubezpieczeń społecznych (obowiązujących ze zmianami do końca r. 1974). Jego wkład w opracowanie tych ustaw oraz w całe dzieło spolszczenia i unifikacji prawa ubezpieczeń społecznych, a także ustawodawstwa o wypadkach przy pracy został uhonorowany w r. 1938 Złotym Krzyżem Zasługi.

W czasie okupacji przebywał w Warszawie, a po Powstaniu — w Krakowie i Zakopanem, pracując w tamtejszych ubezpieczalniach społecznych. Po wyzwoleniu kierował odbudową ubezpieczeń społecznych na terenie całego kraju oraz ich organizacją według prawa polskiego na Ziemiach Odzyskanych. W r. 1945 został dyrektorem Pomorskiego Oddziału Powszechnego Zakładu Ubezpieczeń z siedzibą w Bydgoszczy, a we wrześniu tegoż roku objął stanowisko dyrektora Departamentu Ubezpieczeń Społecznych i radcy Ministra w Ministerstwie Pracy i Opieki Społecznej, gdzie pracował do r. 1950. Jako dyrektor Departamentu Ubezpieczeń przewodniczył polskiej delegacji rządowej w rokowaniach z Francją, Belgią, Anglią i Czechosłowacją o zawarcie bilateralnych umów z zakresu ubezpieczeń społecznych i innych spraw socjalnych między Polską a tymi państwami. Za zasługi w organizowaniu po wojnie ubezpieczeń społecznych oraz zawarciu przez Polskę wspomnianych wyżej umów międzynarodowych został oddznaczony „Medalem Zwycięstwa i Wolności” (1945), Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1947) oraz francuskim odznaczeniem „La croix d’officier du Mérite Social” (1947).

Jednocześnie już w maju 1945 r. prowadził wykłady zleczone z prawa pracy i pracowniczych ubezpieczeń społecznych w Wyższej Szkole Handlowej w Poznaniu, a następnie od r. 1946 do r. 1949 zleczone wykłady z ubezpieczeń społecznych w Uniwersytecie Warszawskim. W r. 1946 uzyskał w Uniwersytecie Jagiellońskim stopień doktora praw na podstawie rozpoczętej przed wojną rozprawy *Sądy ubezpieczeń społecznych jako szczególne sądy administracyjne*, opublikowanej w tymże roku (promotorem Jego przewodu doktorskiego był prof. dr Jerzy Langrod). W r. 1947 objął kierownictwo Katedry Polityki Społecznej oraz prowadził wykład z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych w Akademii Nauk Politycznych w Warszawie.

W latach 1950—1951 brał udział w przygotowaniu i w pracach I Kon-

gresu Nauki Polskiej. W ramach Podsekcji Prawa wystąpił z referatem o prawie pracy w Polsce.

Z jego pomocy korzystał także Sąd Najwyższy, gdy pełnił funkcję konsultanta w zakresie spraw wypadkowych przy Biurze Orzecznictwa.

W r. 1950 E. Modliński, jako były (od r. 1922) działacz PPS, został uznany za człowieka niepewnego, musiał odejść z Akademii, stracił pracę w Ministerstwie i przez krótki czas był bezrobotny. Jednakże już w połowie 1951 r. został kierownikiem Zakładu Metodologii i Organizacji Pracy w Centralnym Instytucie Ochrony Pracy (CIOP), gdzie początkowo zajmował się głównie problematyką techniczną.

W r. 1954 uzyskał stopień docenta, po czym w r. 1955 podjął się organizacji Katedry Prawa Pracy przy Wydziale Prawa Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, gdzie pracował łącznie 18 lat, najpierw — krótko — w Katedrze Prawa Cywilnego, a następnie, aż do przejścia na emeryturę w r. 1973, na stanowisku kierownika Katedry, a w ostatnim okresie Zakładu Prawa Pracy. W r. 1958 otrzymał tytuł naukowy profesora nadzwyczajnego, a w r. 1966 profesora zwyczajnego. Mimo obiektywnych trudności, między innymi z powodu braku opracowań dydaktycznych z zakresu prawa pracy, wyszkolił ok. 100 magistrów prawa. Mówiąc o działalności dydaktycznej, należy przypomnieć, że Profesor był autorem pierwszego powojennego skryptu akademickiego do nauki prawa pracy, wydanego w r. 1950 przez Akademię Nauk Politycznych. Ponadto prowadził otwarte seminarium doktorskie, w którym — obok pracowników nauki — brało udział szerokie grono prawników-praktyków, również z innych miast uniwersyteckich. Był promotorem 5 ukończonych przewodów doktorskich oraz recenzentem wielu prac doktorskich i habilitacyjnych. W r. 1963, jako kierownik lubelskiej Katedry Prawa Pracy, zorganizował I Krajowy Zjazd Katedr Prawa Pracy w Lublinie i Zamościu, na którym przedstawił referat *Rozwój nauki i nauczania prawa pracy w okresie powojennym*¹. W okresie uniwersyteckim powstała przeważająca część Jego prac naukowych (ok. 130 publikacji). Jeśli uświadomimy sobie, że przez 8 lat, w latach 1955—1963, pracę naukowo-dydaktyczną w UMCS łączył z działalnością naukową i organizacyjną w Centralnym Instytucie Ochrony Pracy w Warszawie i autentycznie angażował się społecznie, głównie w Zrzeszeniu Prawników Polskich, musi nas ogarnąć zdumienie i podziw dla tej nadzwyczajnej aktywności i poświęcenia sprawom publicznym. Jednak nadmierna praca i trwające latami cotygodniowe podróże z Warszawy do Lublina i z powrotem doprowadziły do dwóch poważnych zawałów serca, co skłoniło Profesora w końcu do rezygnacji z pracy w Instytucie.

Dorobek naukowy Profesora jest pokaźny. Pierwszą pracą *Zmiany w*

---

¹ „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” 1964, nr 5.

ubezpieczeniu wypadkowym opublikował w r. 1928 w „Przeglądzie Ubezpieczeń Społecznych”, a więc przed 55 laty. Sam Profesor wiązał początek swojej pracy naukowej z ukazaniem się w r. 1932 obszernego studium *Ubezpieczenia od wypadków*. Łącznie opublikował w okresie dwudziestolecia międzywojennego 17 prac dotyczących głównie ubezpieczeń społecznych i sądownictwa w tej dziedzinie. Zamknięta już obecnie bibliografia prac Profesora obejmuje ok. 230 pozycji, w tym kilka książek. Opracował ok. 30 artykułów w językach obcych, zamieszczonych przeważnie w zagranicznych periodykach naukowych bądź w opracowaniach kongresów międzynarodowych.

Profesor zajmował się głównie następującymi zagadnieniami: 1) ubezpieczeństwo i higiena pracy oraz system rekompensaty szkód powstałych w następstwie wypadków przy pracy; 2) prawne gwarancje przestrzegania ustawodawstwa pracy ze szczególnym uwzględnieniem inspekcji pracy oraz odpowiedzialności karno-administracyjnej za wykroczenia przeciwko prawom pracownika; 3) ubezpieczenia społeczne i sądownictwo ubezpieczeniowe; 4) sądy społeczne ze szczególnym uwzględnieniem sądów robotniczych; 5) relacje między prawem pracy a prawem cywilnym i prawem administracyjnym; 6) porządkowanie i kodyfikacja prawa pracy i prawa ubezpieczeń społecznych.

Sprawom bezpieczeństwa i higieny pracy poświęcił Profesor kilkanaście prac, publikowanych także w języku francuskim. Ich myślą przewodnią jest teza, że bezpieczeństwo i higiena pracy stanowią element (aspekt) technologii i organizacji produkcji (pracy), a nie jakiś, oderwany od procesu pracy, samoistny problem. To nowe spojrzenie na te ważne zagadnienia, nie uwzględniane dotąd w nauce ani w praktyce legislacyjnej, znalazło wyraz najpierw w ustawie z r. 1965, a następnie w kodeksie pracy.

Wiele prac Profesora dotyczy systemu świadczeń pieniężnych dla ofiar wypadków przy pracy i chorób zawodowych.² Ich główną ideą jest dążenie do pełnego wyrównania szkód materialnych doznanych przez pracowników i ich rodziny w związku z pracą i oparcia odpowiedzialności za szkody wypadkowe (i z powodu chorób zawodowych) na zasadzie ryzyka, a nie winy. Te główne postulaty Profesora zostały zrealizowane w ustawach wypadkowych z r. 1968 i z r. 1975.

Inspekcja pracy, a zwłaszcza jej struktura i właściwość rzeczowa, stanowią temat szeregu prac, z których najbardziej reprezentatywne dla poglądów Profesora są artykuły: *W sprawie właściwości technicznych inspektorów pracy*³, *O inspekcji pracy*⁴ oraz *O przemianach inspekcji pracy*

---

² M. in. obszerne studium *System świadczeń (odszkodowań) wypadkowych*, Ann. Univ. Mariae Curie-Skłodowska, sectio G, 1971, vol. XVIII.

³ „Przegląd Zagadnień Socjalnych” 1957, z. 3.

⁴ „Państwo i Prawo” 1962, z. 10.

i orzecznictwa karno-administracyjnego w sprawach ze stosunku pracy⁵. Walczył w nich o przywrócenie pełnej właściwości inspekcji pracy oraz o zniesienie branżowej jej organizacji w celu wzmocnienia i usprawnienia tego organu, stojącego na straży uprawnień pracowniczych. Pierwszy z tych postulatów został uwzględniony w ustawie z r. 1965 o bhp, drugi doczekał się realizacji dopiero w ustawie z r. 1981 o państwowej inspekcji pracy. Nie można nie zwrócić uwagi na to, że te, jak się później okazało, oczywiście słuszne postulaty spotkały się ze zdecydowanym sprzeciwem ze strony ówczesnych decydentów z CRZZ, z którymi Profesor zmuszony był podjąć ostrą polemikę.⁶ Podobnych przykładów bezkompromisowej postawy Profesora w dążeniu do prawdy i eliminowania z ustawodawstwa niewłaściwych rozwiązań prawnych jest wiele. W r. 1946 spotkały Go przykrości z powodu opublikowania artykułu o potrzebie przywrócenia w Polsce sądowej kontroli administracji, która w opinii władz uchodziła wtedy za burżuazyjny przeżytek.

Odpowiedzialność karno-administracyjna za wykroczenia przeciwko prawom pracownika stanowi przedmiot wielu Jego krytycznych prac. Jest ona ważnym elementem w systemie gwarancji prawnych przestrzegania prawa pracy, a w swoim czasie była zupełnie niezharmonizowana z powszechnym systemem odpowiedzialności za wykroczenia. Tym sprawom poświęcił Profesor między innymi obszerne studium *Niektóre zagadnienia odpowiedzialności karnej i karno-administracyjnej w zakresie bhp*⁷ oraz artykuł *Kodeks wykroczeń a prawo pracy*⁸. W publikacjach tych omówił niedostatki ówczesnej regulacji prawnej, poddał krytyce orzecznictwo inspektorów pracy i sformułował wnioski *de lege ferenda*, które w różnym stopniu zostały uwzględnione w późniejszym ustawodawstwie.

Dużo wysiłku włożył Profesor w dzieło porządkowania i kodyfikacji prawa pracy. Należy tu powołać przede wszystkim artykuły: *Podstawowe kierunki uporządkowania prawa pracy*⁹ oraz *Projekt kodeksu cywilnego a stosunki pracy*¹⁰. Inne opracowanie z tego zakresu, dotyczące projektu kodeksu pracy z r. 1972, jako zbyt śmiałe i krytyczne, nie mieszczące się w ramach propagandy „sukcesu”, nie zostało dopuszczone do druku. I w tym przypadku otrzymał jednak Profesor częściową satysfakcję, gdyż w kodeksie pracy niektóre spośród Jego propozycji zostały uwzględnione. Próby mobilizowania opinii społecznej wokół potrzeby prawidłowego

⁵ „Państwo i Prawo” 1966, z. 10.

⁶ *Dwie czy trzy inspekcje pracy*, „Prawo i Życie” 1958, nr 14, *Arytmetyka nie kłóci się z polityką*, „Prawo i Życie” 1958, nr 20.

⁷ Ann. Univ. Mariae Curie-Skłodowska, sectio G, 1957, vol. IV.

⁸ „Nowe Prawo” 1973, nr 1.

⁹ „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” 1959, nr 7—8.

¹⁰ „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” 1969, nr 10.

unormowania stosunków pracy znalazły także wyraz w sugerowaniu przez Profesora tematyki z zakresu prawa pracy i opracowywaniu referatów z tej dziedziny na zjazdy Zrzeszenia Prawników Polskich.

Spośród publikacji dotyczących prawnego stosunku pracy szczególne znaczenie mają artykuły na temat stosunków pracy w spółdzielniach pracy i w rolniczych spółdzielniach produkcyjnych — *Stosunki pracy w spółdzielniach pracy*¹¹ oraz *Niektóre zagadnienia spółdzielczych stosunków pracy w spółdzielniach pracy*¹². Profesor podjął w nich, jako pierwszy, próbę wyjaśnienia struktury spółdzielczego stosunku pracy, wskazując na podstawowe różnice między spółdzielczymi a pracowniczymi stosunkami pracy. Swoim wystąpieniem w tej dziedzinie sprowokował ożywioną dyskusję, która z różnym nasileniem toczy się wokół spółdzielczych stosunków pracy do dziś.

Przedmiotem zainteresowania Profesora były także sądy społeczne, a szczególnie sądy robotnicze, mimo że ta problematyka wykraczała poza prawo pracy. Profesor wychodził jednak z założenia, że skoro sądy te działają na terenie zakładów pracy, to nie pozostają bez wpływu na stosunki między pracownikami oraz między pracownikami a kierownictwem zakładu pracy, powinny się więc znaleźć w obrębie zainteresowania nauki prawa pracy. Przy badaniu funkcjonowania sądów społecznych Profesor, jako jeden z pierwszych w nauce prawa pracy, zastosował metody socjologiczne, które okazały się szczególnie przydatne także w dziedzinie stosunków pracy w ogóle. Penetracja naukowa stosunków panujących w środowisku pracy, badania empiryczne efektywności konkretnych norm prawnych i ustalanie przyczyn powstawania rozbieżności między treścią norm a praktyką mają — jak to często podkreślał Profesor — szczególne znaczenie właśnie w stosunkach pracy, ponieważ prawo pracy jest „prawem dnia powszedniego” milionów ludzi pracy. Spośród publikacji poświęconych sądom robotniczym, opartych na badaniach empirycznych, należy wymienić przede wszystkim studium *O sądach robotniczych woj. wrocławskiego*¹³ oraz artykuły: *Społeczne sądy robotnicze*¹⁴ i *O społecznych sądach robotniczych w krajach socjalistycznych ze szczególnym uwzględnieniem doświadczeń polskich*¹⁵. Ten ostatni artykuł ukazał się także we Francji.¹⁶

Kilkadziesiąt publikacji poświęcił Profesor prawnym zagadnieniom

---

¹¹ „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 1952, nr 1.

¹² „Państwo i Prawo” 1954, z. 3.

¹³ „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” 1962, nr 2.

¹⁴ „Państwo i Prawo” 1962, nr 2.

¹⁵ „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” 1963, nr 8—9.

¹⁶ *Les tribunaux ouvriers dans les pays socialistes et l'expérience polonaise* „Revue Internationale de Droit Comparé” (Paris) 1963, nr 4.

ubezpieczeń społecznych i w tej dziedzinie był uważany za czołowego specjalistę w polskiej nauce prawa pracy. Pierwsze znaczące prace z tego zakresu powstały jeszcze przed wojną. O ile te wczesne prace mają w jakimś stopniu charakter przyczynkowy i komentatorski, o tyle opracowania powstałe po wojnie dotyczą głównie teorii ubezpieczeń i należą do pionierskich. Nie sposób nawet skrótkowo przedstawić wszystkich myśli i propozycji w nich zawartych. Ograniczymy się więc do zaprezentowania głównych idei i też wyrażonych w monografii *Podstawowe zagadnienia prawne ubezpieczeń społecznych* ¹⁷. Profesor poddał w niej krytycznej analizie pojęcie zabezpieczenia społecznego, używanego na określenie całokształtu urządzeń socjalnych służących zaspokajaniu różnorodnych potrzeb społeczeństwa. Wykazał, że nie jest to instytucja prawna, która mogłaby zastąpić ubezpieczenie społeczne, lecz raczej idea (postulat) społeczna (por. też artykuł *Zabezpieczenie społeczne — idea czy instytucja prawna?* ¹⁸). Udowodnił przekonywająco, że tak w Polsce, jak i w innych krajach socjalistycznych, ubezpieczenie społeczne, jako instytucja prawna gwarantowana Konstytucją, jest jedynie właściwą, główną formą zaspokajania potrzeb materialnych pracownika i jego rodziny, związanych ze zdarzeniami losowymi. Wypowiedział się zdecydowanie przeciwko próbom zastąpienia ubezpieczenia społecznego przez jakieś bliżej nie sprecyzowane „zaopatrzenie społeczne”. Zasada wzajemności ubezpieczenia społecznego i roszczeniowy charakter świadczeń ubezpieczeniowych dają najlepszą gwarancję właściwego, proporcjonalnego do wkładu pracy, zaspokojenia potrzeb pracownika (byłego pracownika) i jego rodziny. Najbardziej też odpowiadają godności obywatela, który w tym systemie jest uprawnionym partnerem instytucji ubezpieczeniowej, a nie proszącym o pomoc petentem.

Innym kapitalnym zagadnieniem, którym zajął się Profesor w omawianej monografii i kilku innych publikacjach ¹⁹ jest struktura i charakter prawnego stosunku ubezpieczenia społecznego. Profesor opowiadał się za administracyjnoprawnym charakterem tego stosunku i jego trójpodmiotowością. Jest to oryginalny, w pewnych aspektach odosobniony, pogląd. Rozważania Profesora nad charakterem i strukturą prawnego stosunku ubezpieczenia społecznego wprowadzają nowe elementy do teorii stosunków prawnych i ich systematyzacji, stanowiąc doniosły wkład do nauki prawa.

Prace Profesora przyjmowane były w świecie nauki zawsze z dużym

---

¹⁷ Wydawn. Prawn., Warszawa 1968.

¹⁸ „Państwo i Prawo” 1968, nr 3.

¹⁹ O charakterze stosunków prawnych ubezpieczenia społecznego, „Nowe Prawo” 1967, nr 12; Konstrukcja prawnego stosunku ubezpieczenia społecznego, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” 1968, nr 2—3.

zainteresowaniem i pobudzały do dyskusji ze względu na odkrywczy charakter i pasję badawczą. Głęboka teoretyczna myśl wiąże się w nich z reguły z konkretnymi wskazaniem, jak naprawić dostrzeżone luki i niedostatki uregulowania prawnego. Nie bez wpływu poglądów głoszonych przez Profesora aktualnie obowiązująca Konstytucja PRL oraz ustawy konstytucyjne innych państw socjalistycznych utrzymały instytucję ubezpieczenia społecznego, odcinając się od pojęć „zabezpieczenie” i „zapotrzebowanie” społeczne. Ten sukces koncepcji Profesora poprzedziła długo-trwała, niekiedy bardzo ostra walka na polu naukowym z przeciwnymi koncepcjami, negującymi przydatność w ustroju socjalistycznym instytucji ubezpieczenia społecznego w dotychczasowym jej kształcie.²⁰ O tej walce i zwycięstwie tak pisał w r. 1981 w liście do Profesora zmarły niedawno wybitny cywilista, Profesor dr W. Warkało, w związku z opublikowaniem studium T. Zielińskiego *Idea wzajemności w socjalistycznym modelu ubezpieczeń społecznych*²¹: „Piszemy, żeby przesłać Szanownemu i Drogiemu Panu Profesorowi serdeczne gratulacje z okazji chwalebego zwycięstwa Pańskiej koncepcji naukowej co do tezy, że ubezpieczenie społeczne nie jest formą zabezpieczenia społecznego, a jest *par excellence* ubezpieczeniem [...] Jest to niemała satysfakcja dla Pana Profesora jako twórcy tej zwycięskiej teorii, choć tak bardzo napastowanej swego czasu”.

W ostatnim okresie Profesor podjął problematykę zwalczania alkoholizmu, zwłaszcza na gruncie stosunków pracy.²²

Jak widać, główne kierunki badań naukowych Profesora E. Modlińskiego, dotyczyły zawsze spraw bardzo ważnych dla społeczeństwa. Wynikało to z ogromnej wrażliwości Profesora na potrzeby człowieka, a w związku z tym, domagania się sprawiedliwości społecznej, a jednocześnie troski o prawidłowe funkcjonowanie i autorytet Państwa.

Urodzony w niewoli, był świadkiem ponownej utraty wolności w czasach hitlerowskich, dlatego przedkładał ponad wszystko niepodległą państwowość i z tego punktu widzenia oceniał wewnętrzne polskie konflikty, apelował o wzmożenie dyscypliny społecznej, narażając się niekiedy na zarzut konserwatyizmu. Jednocześnie walczył piórem o to, by państwo było praworządne i lojalne wobec obywateli, słał krytyczne memoriały do najwyższych władz państwowych i politycznych, w żarliwej publicystyce

---

²⁰ Por. zwłaszcza artykuły *Ubezpieczenie społeczne, czy jakaś nowoczesna forma filantropii*, „Państwo i Prawo” 1973, nr 4, przedrukowany w języku francuskim w „Droit Social” (Paris) 1973, nr 3; *Problemy ubezpieczeń w prawie polskim*, „Studia Prawnicze” 1974, z. 1 oraz *Ubezpieczenia społeczne a swoboda „manewru finansowego”*, „Państwo i Prawo” 1975, nr 8—9.

²¹ „Państwo i Prawo” 1981, z. 2.

²² *Sprawy alkoholizmu w ustawodawstwie pracy, w kodeksie rodzinnym i przepisach o ubezpieczeniu społecznym*, „Problemy Alkoholizmu” 1969, nr 12.

gromił dostrzeżone nieprawidłowości w życiu społecznym i proponował różne usprawnienia w jego organizacji.

Uprawianie nauki Profesor traktował nie jako sposób zarabiania na życie, lecz jako misję społeczną, której wypełnianie było główną treścią Jego życia. Obszerny i twórczy dorobek naukowy stawiał Profesora w rzędzie najwybitniejszych współczesnych uczonych prawników w Polsce. Utrzymywał też Profesor zawsze żywe kontakty z nauką zagraniczną wielu państw socjalistycznych i niektórych zachodnich. Wygłosił szereg wykładów w zagranicznych uniwersytetach (między innymi w Moskwie, Leningradzie, Pradze, Szegedzie, Sofii, Paryżu, Dijon). Był aktywnym członkiem Sekcji Polskiej Międzynarodowego Stowarzyszenia Prawa Pracy i Ubezpieczenia Społecznego. Za działalność badawczą, dydaktyczną i organizatorską oraz popularyzatorską na polu nauki otrzymał Profesor liczne odznaczenia, w szczególności Medal 10-lecia Polski Ludowej (1954), Krzyż Oficerski Orderu Odrodzenia Polski (1968), Krzyż Komandorski Orderu Odrodzenia Polski (1982, a więc kilka lat po przejściu na emeryturę) oraz nagrody Ministra II stopnia (1968) i I stopnia (1973).

Wartościową częścią dorobku Profesora jest aktualna, zaangażowana publicystyka.²³ Ponadto szeroko zakrojoną akcją popularyzacji prawa pracy prowadził Profesor przede wszystkim w Zrzeszeniu Prawników Polskich. Jako przewodniczący Rady Programowej i Komitetu Redakcyjnego Kursu i Seminarium Prawa Pracy przy Zarządzie Głównym Zrzeszenia, odegrał ogromną rolę w przygotowywaniu i realizacji programów wieloletniej ogólnokrajowej akcji szkolenia pracowników służb pracowniczych, członków społecznych organów rozstrzygających spory o roszczenia pracownicze, aktywu związkowego i młodych prawników w zakresie ustawodawstwa pracy. Materiały szkoleniowe dla słuchaczy, przygotowywane pod baczным okiem Profesora przez wybitnych teoretyków i praktyków prawa pracy stały się z czasem podstawą do opracowania znanego podręcznika pod redakcją Profesora i Jego najbliższego współpracownika na niwie kursowej, mgra H. Borkowskiego.²⁴ W uznaniu wybitnych zasług na tym polu uchwałą Zjazdu Zrzeszenia Prawników Polskich w r. 1976 została nadana Profesorowi godność Honorowego Członka ZPP.

Profesor przez wiele dziesięcioleci, poczynając od przedwojennych klasowych związków zawodowych, działał w ruchu związkowym, m. in. był aktywnym członkiem Komisji Ochrony Pracy i Komisji Ustawodawstwa

---

²³ Por. np. *Układ zbiorowy pracy nie jest tajemnicą*, „Prawo i Życie” 1958, nr 26; *Zwichnięta równowaga*, „Prawo i Życie” 1959, nr 14; *Tylko bez paniki*, „Prawo i Życie” 1971, nr 25; *Co to jest dyscyplina społeczna*, „Gazeta Prawnicza” 1983, nr 2.

²⁴ *Prawo pracy dla praktyków*, „Wydawn. Prawn.”, Warszawa 1971.

Pracy CRZZ. Był członkiem PZPR od Zjazdu Zjednoczeniowego, poprzednio od r. 1922 należał do aktywu PPS.

Profesor był bardzo życzliwym opiekunem młodych pracowników naukowych. Inspirował ich poczynania badawcze, służył chętnie radami podbudowanymi wielką wiedzą i doświadczeniem. Mimo przejścia na emeryturę i pewnego oddalenia troszczył się do końca o swój Zakład, pozostając z nim w stałym kontakcie, na bieżąco uczestniczył w rozwiązywaniu różnych problemów. Krytyczny i wymagający w sprawach naukowych, jednocześnie z istic ojcowską wyrozumiałością i dobrocią pomagał w przezwyciężaniu nie tylko naukowych, ale i różnych życiowych kłopotów. Gdy było trzeba, chętnie spieszył z bezinteresowną pomocą, nawet ludziom zupełnie obcym. Sam żył nadzwyczaj skromnie. Pracował bardzo intensywnie, niewiele odpoczywał. Nie brał udziału w powszechnym wyścigu o dobra materialne. Gorszył się lekko, gdy obserwował u niektórych młodych pracowników naukowych nadmierne, Jego zdaniem, dążenie do szybkiego „urządzenia się” w życiu kosztem czasu i energii, które powinny być poświęcone nauce. Szczery i bezkompromisowy, nie wahał się wygłaszać także poglądów niepopularnych, przenosząc zawsze prawdę i interes publiczny nad własne dobro. Profesor był i jest nadal dla nas, Jego uczniów i współpracowników, nie tylko Mistrzem w nauce, lecz także wzorem szlachetnego człowieka. Za wszystko dobro, które od Niego otrzymaliśmy pragniemy naszemu Mistrzowi i wielkiemu Przyjacielowi złożyć publiczny hołd i wyrazy głębokiej wdzięczności.

Marian Hasiec i Teresa Liszcz

WYKAZ PUBLIKACJI PROFESORA DRA EUGENIUSZA MODLIŃSKIEGO

I. 1928—1939

1. *Zmiany w ubezpieczeniu wypadkowym*, „Przegląd Ubezpieczeń Społecznych” 1928, nr 7.
2. *Projekt noweli ordynacji Ubezp. Rzeszy Niemieckiej z 19 VII 1911*, *ibid.*, 1930, nr 1.
3. (Pseud. „Sęka”), *Jednolita czy zróżnicowana składka na ubezpieczenia od wypadków*, *ibid.*, 1930, nr 3.
4. *Rzut oka na rozwój ubezpieczenia od wypadków w Polsce*, *ibid.*, 1931, nr 1.
5. *Ubezpieczenia od wypadków w cyfrach w 1929 r.*, *ibid.*, 1931, nr 11.
6. (z L. Frankowską) *O organizacji instytucji ubezpieczeń społecznych*, Komentarz, Zw. Kasy Chorych, Warszawa 1931.

7. *Pojęcie interesu publicznego w prawie administracyjnym*, Pol. Inst. Prawa Adm., Warszawa 1932.
8. *O pojęciu interesu publicznego w prawie administracyjnym*, „Ruch Samorządowy” 1931, nr 4/12.
9. *Ubezpieczenie od wypadków*, Warszawa 1932.
10. *Ubezpieczenie od wypadków*, „Praca i Opieka Społeczna” 1932, nr 2.
11. (z L. Frankowską) *Ustawa o ubezpieczeniu społecznym*, Komentarz, Zw. Kasy Chorych, Warszawa 1933.
12. *Nowa ustawa o ubezpieczeniu społecznym*, „Inspektor Pracy” 1933, nr 4; 1934, nr 1—3.
13. [Rec.] W. Pieczęnis: *Ustawa scaleniowa — „Przegląd Ubezpieczeń Społecznych”* 1934, nr 3.
14. *Zagadnienia orzecznictwa w ubezpieczeniu społecznym*, „Praca i Opieka Społeczna” 1938, nr 2.
15. *Ubezpieczenia chorobowe w górnośląskich bractwach górniczych i ich leczenie zakładowe*, „Przegląd Ubezpieczeń Społecznych” 1937, nr 5.
16. *Sądy Ubezpieczeń Społecznych w strukturze władz państwowych*, *ibid.*, 1939, nr 7.
17. *Ustawa o sądach ubezpieczeń społecznych w izbach ustawodawczych*, *ibid.*, 1939, nr 7.

II. 1946—1955

18. *Istota i problemy kontroli w ubezpieczeniu społecznym*, „Praca i Opieka Społeczna” 1946, nr 2.
19. *Sądy ubezpieczeń społecznych jako szczególne sądy administracyjne*, Min. Pracy i Opieki Społ., Warszawa 1946.
20. *Istota i problemy sądownictwa administracyjnego*, „Państwo i Prawo” 1946, z. 7.
21. *Trzyletnie przemiany w ubezpieczeniu społecznym*, „Praca i Opieka Społeczna” 1947, nr 2.
22. *Ankieta w sprawie reformy ubezpieczeń społecznych*, „Przegląd Ubezpieczeń Społecznych” 1947, nr 5.
23. *Przemiany ubezpieczeń społecznych w Polsce Ludowej*, „Praca i Opieka Społeczna” 1949, nr 3—4.
24. *Referat o stanie nauki prawa pracy (wraz z ubezpieczeniem społecznym) na Sekcji Prawa I Kongresu Nauki Polskiej*, „Państwo i Prawo” 1950, z. 12.
25. *Prawo pracy*, Skrypt akademicki, Akad. Nauk Polit., Warszawa 1950.
26. *Ubezpieczenie członków przemysłowych spółdzielni wytwórczych w ZSRR*, „Przegląd Ubezpieczeń Społecznych” 1951, nr 10.
27. *Charakterystyczne cechy stosunku pracy jako stosunku prawnego w oświeceniu radzieckim*, „Praca i Opieka Społeczna” 1951, nr 1.
28. *Wkład radzieckiego prawa pracy w walce o wykonanie powojennej pięcioletki* *ibid.*, 1951, nr 3.
29. [Rec.] K. Kąkol: *Ubezpieczenia społeczne w Polsce — „Przegląd Ubezpieczeń Społecznych”* 1951, nr 4.
30. *Pierwszy Kongres Nauki Polskiej*, *ibid.*, 1951, nr 6—7.
31. *Organizacja ochrony pracy w przemysłowych spółdzielniach wytwórczych w ZSRR*, „Bezpieczeństwo i Higiena Pracy” 1951, nr 10.

32. *Stosunki pracy w przemysłowych spółdzielniach wytwórczych w ZSRR*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 1951, nr 10.
33. *Zagadnienia normalizacji w CIOP*, „Ochrona Pracy” 1952, nr 3.
34. *Stosunek pracy a ubezpieczenia społeczne w ZSRR*, „Przegląd Ubezpieczeń Społecznych” 1952, nr 4.
35. *Ochrona pracy w gospodarce socjalistycznej*, NOT, Lublin 1952.
36. *Stosunki pracy w spółdzielniach pracy*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 1952, nr 1.
37. [Rec.] W. Warkalło, Z. Zwolińska: *Odszkodowania i inne świadczenia wypadkowe* — „Przegląd Ubezpieczeń Społecznych”, 1952, nr 6.
38. [Rec.] J. Piotrowski: *Ubezpieczenia społeczne w Polsce Ludowej* — *ibid.*, 1952, nr 1.
39. *Znaczenie uchwały Prezydium Rządu o ochronie pracy*, „Przegląd Związkowy” 1953, nr 11.
40. *Ochrona pracy*, [w:] *Terminarz technika NOT na r. 1953*, Warszawa.
41. *O postęp techniczny w ochronie pracy*, [w:] *Terminarz technika NOT na r. 1954*, Warszawa 1954.
42. *Rola inżyniera w zakresie ochrony pracy i odpowiedzialność prawna*, *Skrypt dla Stow. Inżynierów Mechaników*, Warszawa 1954.
43. *Niektóre problemy uchwały Prezydium Rządu z 1 VIII 1953 w sprawie postępu w dziedzinie bhp*, „Ochrona Pracy” 1954, nr 1.
44. *Ochrona pracy w gospodarce socjalistycznej*, Wydawn. Techn., Warszawa 1954.
45. *Niektóre zagadnienia spółdzielczych stosunków pracy w spółdzielniach pracy*, „Państwo i Prawo” 1954, z. 3.

III. 1955—1973 (w okresie pracy w UMCS)

46. *Metodyka nauczania bhp na uczelniach wyższych*, „Ochrona Pracy” 1955, nr 6.
47. *W sprawie spółdzielczego stosunku pracy*, *Przegląd Ubezpieczeń Społecznych*” 1955, nr 5.
48. *Głos w dyskusji na Sesji PAN w sprawie stosunku pracy w rolnictwie*, [w:] *Zagadnienia prawne rolnictwa*, Wydawn. Prawn., Warszawa 1956.
49. [Rec.] W. Szubert: *Obowiązek zapewnienia bezpiecznych warunków pracy — Prawo pracy w służbie bezpieczeństwa i higieny pracy* — „Przegląd Zagadnień Socjalnych” 1956, nr 2.
50. [Rec.] B. Wójtowicz: *Powstanie i ustanie pracowniczego stosunku pracy* — „Przegląd Ubezpieczeń Społecznych” 1956, nr 3.
51. [Rec.] R. Kochaniak: *Stosunek pracy absolwentów z nakazu pracy*, *ibid.*, 1956, nr 3.
52. [Rec.] S. Garlicki: *Urlopy macierzyńskie* — „Nowe Prawo” 1956, nr 12.
53. *O uchwale KC PZPR w sprawie włączenia podstawowych organizacji partyjnych oraz załóg fabrycznych do udziału w opracowaniu projektów planu pięcioletniego*, „Ochrona Pracy” 1956, nr 1.
54. *Ochrona pracy w Czechosłowacji*, *ibid.*, 1956, nr 9.
55. *Przejęcie Centralnego Instytutu Ochrony Pracy do CRZZ*, *ibid.*, 1956, nr 4.
56. *Wymiana doświadczeń z czechosłowackimi instytucjami bezpieczeństwa i higieny pracy*, *ibid.*, 1956, nr 12.
57. *Pałce i aktualne zagadnienia w naszym systemie ubezpieczeń społecznych*, „Przegląd Ubezpieczeń Społecznych”, 1956, nr 8—9.

58. *O niektórych gwarancjach prawnych przestrzegania przepisów prawa pracy*, referat na Sesję Naukową Wydz. Prawa UMCS z okazji 40-lecia Rewolucji Październikowej, 1957, powielony.
59. *O sądownictwie administracyjnym ze stanowiska sądów ubezpieczeń społecznych*, „Państwo i Prawo” 1957, nr 7—8.
60. (z R. G a r l i c k i m i L. T a n i e w s k i m) *Zbiór przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy*, Wydawn. Związkowe, Warszawa 1957, wyd. II 1960; wyd. III 1963.
61. [Rec.] R. R a j k o w s k i: *Odpowiedzialność karno-administracyjna pracownika uspołecznionego zakładu pracy*, „Przegląd Zagadnień Socjalnych” 1957, nr 2.
62. *III Kongres Inżynierów i Techników Polskich „Ochrona Pracy”* 1957, nr 2.
63. *Z III Kongresu Inżynierów i Techników Polskich (sekcja ochrony i socjologii pracy)*, *ibid.* 1957, nr 2.
64. *Wynagrodzenie za pracę członków spółdzielni pracy*, „Przegląd Ubezpieczeń Społecznych” 1957, nr 10.
65. *O niektórych zagadnieniach odpowiedzialności karnej w zakresie bhp*, „Państwo i Prawo” 1957, nr 4—5.
66. *Niektóre zagadnienia odpowiedzialności karnej i karno-administracyjnej w zakresie bhp*. Ann. Univ. Mariae Curie-Skłodowska, sectio G, 1957, vol. IV.
67. *W sprawie właściwości technicznych inspektorów pracy*, „Przegląd Zagadnień Socjalnych” 1957, nr 3.
68. *W sprawie zabezpieczenia przestrzegania ustawodawstwa pracy*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 1957, nr 10.
69. *O absencji w pracy także od innej strony*, „Przegląd Ubezpieczeń Społecznych” 1958, nr 2.
70. [Rec.] Z. S a l w a, W. S z u b e r t, M. Ś w i ę c i c k i: *Podstawowe problemy prawa pracy* — „Państwo i Prawo” 1958, nr 7.
71. [Rec.] W. W a r k a ł ł o: i in.: *Ubezpieczenia majątkowe* — „Przegląd Ubezpieczeń Społecznych” 1958, nr 12.
72. [Rec.] M. Ś w i ę c i c k i: *Spółdzielczy stosunek pracy w spółdzielniach produkcyjnych rolnych*, *ibid.*, 1958, nr 2.
73. [Rec.] Z. S a l w a, W. S z u b e r t, M. Ś w i ę c i c k i: *Podstawowe problemy prawa pracy* — „Ochrona Pracy” 1958, nr 8.
74. [Rec.] W. W a r k a ł ł o i in.: *Ubezpieczenia majątkowe* — *ibid.*, 1958, nr 12.
75. *W sprawie właściwej struktury inspekcji pracy*, *ibid.*, 1958, nr 10.
76. *Dwie czy trzy inspekcje pracy*, „Prawo i Życie” 1958, nr 14.
77. *Arytmetyka nie kłóci się z polityką*, *ibid.*, 1958, nr 20.
78. *Un nouveau système de pensions et retraites*, „Perspectives Polonaises” 1958, nr 7—8.
79. *More Money for Pensioners*, „Polish Perspectives” 1958, nr 7—8.
80. *Bhp i związane z nim materialne zabezpieczenie pracowników w ujęciu prawa*, „Ochrona Pracy” 1958, nr 11.
81. *Układ zbiorowy pracy nie jest tajemnicą*, „Prawo i Życie” 1958, nr 26.
82. *Zwichnięta równowaga*, *ibid.*, 1959, nr 14.
83. *Kilka uwag o systemie zaopatrzeń emerytalnych w świetle ostatnich zmian*, „Państwo i Prawo” 1959, nr 2.
84. *Sprawy bhp na konferencji w Cambridge*, „Przegląd Ubezpieczeń Społecznych i Zagadnień Socjalnych” 1959, nr 1.
85. *Z międzynarodowej konferencji prawników w Cambridge*, „Ochrona Pracy” 1959, nr 4.
86. *Les problèmes de la législation polonaise sur la sécurité du travail*, „Revue Internationale de Droit Comparé” (Paris) 1959, nr 3.

87. *Rapport sur la législation polonaise en matière de la sécurité du travail*, „Revue de Droit Contemporain” (Bruxelles) 1959, nr 1.
88. *The Raport Presented at the International Colloquium on the Security of the Labour, Cambridge 11—13 IX 1959*, „Review of Contemporary Law” 1959, nr 1.
89. *Problematyka prawa pracy na V Zjazd Zrzeszenia Prawników Polskich*, „Przeгляд Ubezpieczeń Społecznych i Zagadnień Socjalnych” 1959, nr 4.
90. *Podstawowe kierunki uporządkowania prawa pracy*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” 1959, nr 7—8.
91. *Sprawozdanie z obrad Sekcji Prawa Pracy V Krajowego Zjazdu ZPP*, *ibid.*, 1959, nr 7—8.
92. *Projekt kodeksu cywilnego a stosunki pracy*, *ibid.*, 1960, nr 10.
93. *Zagadnienia pracy w projekcie kodeksu cywilnego*, „Prawo i Życie” 1960, nr 14.
94. *Naprawienie szkody spowodowanej wypadkiem przy pracy lub chorobą zawodową w projekcie kodeksu cywilnego*, „Państwo i Prawo” 1960, nr 7.
95. *Odpowiedzialność cywilna za wypadki przy pracy w nowym projekcie kodeksu cywilnego*, „Ochrona Pracy” 1960, nr 10—11.
96. *Sistema prawowych garancij sobludienija norm trudowego prawa po polskomu zakonodatielstwu*, *Ann. Univ. Mariae Curie-Skłodowska, sectio G*, 1960, vol. VII.
97. *Zniekształcony obraz prawa pracy w Małej encyklopedii prawa*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” 1960, nr 11.
98. *Principes et quelques problèmes juridiques des congés payés selon la législation polonaise*, *Ann. Univ. Mariae Curie-Skłodowska, sectio G*, 1960, vol. VII.
99. *Glosa do wyroku Trybunału Ubezpieczeń Społecznych z 9 X 1959 r. nr TR. II. 1365/58*, „Państwo i Prawo” 1961, z. 6.
100. [Rec.] *Mała encyklopedia prawa — „Ochrona Pracy*, 1961, nr 1.
101. *Odpowiedź na replikę dr dr XX w sprawie Małej encyklopedii prawa*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” 1961, nr 2.
102. [Rec.] *W. Szubert: Układy zbiorowe pracy — „Nowe Prawo”*, 1961, nr 12.
103. [Rec.] *F. M. Lewiant: Normatywnyje akty riegulirujuszczyje trud raboczich i służaszczich — „Państwo i Prawo”* 1961, z. 4—5.
104. *Orzecznictwo karno-administracyjne w stosunkach pracy i rola inspekcji pracy w tej dziedzinie*, *ibid.*, 1961, z. 10.
105. *O inspekcji pracy*, *ibid.*, 1962, z. 10.
106. *Odpowiedź na replikę sędziego X w sprawie glosy do orzeczenia Trybunału Ubezpieczeń Społecznych z 9 X 1959*, *ibid.*, 1962, z. 3.
107. *O starych portfelach rentowych od nowa*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” 1962, nr 9—10.
108. *Społeczne sądy robotnicze*, „Państwo i Prawo” 1962, z. 1.
109. (z A. Podgóreckim) *O sądach robotniczych w woj. wrocławskim*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” 1962, nr 2.
110. *Les tribunaux ouvriers en Pologne*, „Perspectives Polonaises” 1962, nr 5.
111. *Workers Courts*, „Polish Perspectives” 1962, nr 5.
112. *Dlaczego Izba Pracy i Ubezpieczeń Społecznych — wywiad z red. „Życia Warszawy”*, „Życie Warszawy” luty 1962.
113. *Le système de la réparation des accidents du travail selon la législation polonaise*, *Institut des Sciences Sociales du Travail*, Paris 1962 [powielone].
114. *Prelekcja (wywiad) dla Zagranicznej Redakcji Polskiego Radia o polskim ustawodawstwie pracy, październik 1962, nadana w językach obcych, taśma w taśmotece PR z 30 X 1962.*

115. [Rec.] (z W. Warkalło) W. T. Smirnow: *Riegriesnyje iski w obiazatiel-siwach iz priczinienija wrieda* — „Państwo i Prawo” 1962, z. 7.
116. *O społecznych sądach robotniczych w krajach socjalistycznych ze szczególnym uwzględnieniem doświadczeń polskich*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” 1963, nr 8—9.
117. *Les tribunaux ouvriers dans les pays socialistes et l'expérience polonaise*, „Revue Internationale de Droit Comparé” (Paris) 1963, nr 4.
118. *Les comités d'entreprise en Pologne*, „Droit Social” (Paris) 1963, nr 3.
119. *Aspects juridiques de la représentation ouvrière dans les entreprises en Pologne* Conf. Centre Sc. Paris Acad. Pol. Sc., Paris 1962.
120. [Wywiad] *Spółeczne sądy robotnicze*, „Kurier Lubelski” nr 285 z 6 XII 1962.
121. *Potrącenia: prawne czy bezprawne*, „Życie Warszawy” nr 46 z 23 II 1963.
122. *Przedmiot i źródła prawa pracy*, Skrypt dla kursów prawa pracy prowadzonych przez ZG ZPP, Wydawn. Prawn., Warszawa 1963.
123. *Bezpieczeństwo i higiena pracy*, Skrypt dla kursów prawa pracy prowadzonych przez ZG ZPP, Wydawn. Prawn., Warszawa 1963.
124. *Inspekcja pracy oraz odpowiedzialność karno-administracyjna w stosunkach pracy*. Skrypt dla kursów prawa pracy prowadzonych przez ZG ZPP, Wydawn. Prawn., Warszawa 1963.
125. *Rozwój nauki i nauczania prawa pracy w okresie powojennym*, Referat na krajową konferencję katedr prawa pracy z czerwca 1963, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” 1964, nr 5.
126. (z H. Borkowskim) *Dorobek prawa pracy w okresie XX-lecia PRL*, *ibid.*, 1964, nr 7—8.
127. (z H. Borkowskim) *Ubezpieczenia społeczne w okresie XX-lecia*, *ibid.*, 1964, nr 12.
128. *Prelekcja (wywiad) dla Zagranicznej Redakcji Polskiego Radia o „demokratyzacji stosunków pracy w polskich przedsiębiorstwach” maj 1964*, nadana w językach obcych; taśma w taśmotece PR z 5 V 1964.
129. *Prelekcja (wywiad) dla Zagranicznej Redakcji Polskiego Radia o „problemach ustawodawstwa pracy młodocianych”, maj 1964*, nadana w językach obcych; taśma w taśmotece PR z 27 IV 1964.
130. *Prelekcja (wywiad) dla Zagranicznej Redakcji Polskiego Radia o „polskim systemie ochrony pracy kobiet”, maj 1964*, nadana w językach obcych; taśma w taśmotece PR z 1 IV 1964.
131. *La doctrine et l'enseignement du droit du travail*, „Droit Polonais Contemporain” (Warszawa) 1964, nr 3.
132. (z W. Szubertem) *Konferencja katedr prawa pracy krajów socjalistycznych w Seged*, „Państwo i Prawo” 1964, z. 4.
133. *O sądownictwie społecznym w PRL (społeczne sądy robotnicze i komisje pojednawcze)*, Ann. Univ. Mariae Curie-Skłodowska, sectio G, 1965, vol. XI.
134. *Les rapports de l'employeur avec la sécurité sociale à l'occasion des accidents du travail et des maladies professionnelles*, [w:] *Zbiór materiałów z V Międzynarodowego Kongresu Prawa Pracy i Zabezp. Spół. odbytego w Lyonie*, t. III, Lyon 1965.
135. *Prawo pracy w XX PRL*, Cpracowanie zbiorowe pod przewodnictwem i przy współautorstwie E. Modlińskiego, „Studia Prawnicze” INP-PAN 1965, nr 9.
136. *La réparation des accidents du travail dans l'industrie selon la législation polonaise* [w:] *Cas concrets d'administration comparée*, Bruxelles 1965.
137. Jak wyżej w języku angielskim.

138. *Jeszcze o zasiłkach rodzinnych*, „*Zycie Warszawy*” nr 164 z 4 XI 1965.
139. *Przedmiot i źródła prawa pracy*, *Skrypt dla kursów prawa pracy*, wyd. II, Wydawn. Prawn., Warszawa 1965.
140. *Bezpieczeństwo i higiena pracy*, *Skrypt dla kursów prawa pracy*, wyd. II, Wydawn. Prawn., Warszawa 1965.
141. *Inspekcja pracy oraz odpowiedzialność karno-administracyjna w stosunkach pracy*, *Skrypt dla kursów prawa pracy*, wyd. II, Wydawn. Prawn., Warszawa 1965.
142. *Les tribunaux ouvriers sociaux dans la République Populaire de Pologne*, Padova 1965.
143. *L'évolution d'„entreprise” dans la législation polonaise du travail*, Międzynarodowy Kongres Prawa Porównawczego w Uppsali, Materiały kongresu, Uppsala 1966.
144. Jak wyżej — w wyd. zbiorowym: *Rapports polonais présentés au VII Congrès International de Droit Comparé*, Komitet Nauk Prawnych, PAN, Warszawa 1966.
145. Glosa do orzeczenia G. K. A. z 16 I 1964 r. BO-7639/63, „*Państwo i Prawo*” 1966, z. 7—8.
146. *O przemianach inspekcji pracy i orzecznictwa karno-administracyjnego w sprawach ze stosunku pracy*, „*Państwo i Prawo*” 1966, z. 10.
147. *O charakterze stosunków prawnych ubezpieczenia społecznego*, „*Nowe Prawo*” 1967, nr 12.
148. *Przedmiot i źródła prawa pracy*, *Skrypt dla kursów prawa pracy*, wyd. III, Wydawn. Prawn., Warszawa 1967.
149. *Bezpieczeństwo i higiena pracy*, *Skrypt dla kursów prawa pracy*, wyd. III, Wydawn. Prawn. Warszawa 1967.
150. *Inspekcja pracy oraz odpowiedzialność karno-administracyjna w stosunkach pracy*, *Skrypt dla kursów prawa pracy*, wyd. III, Wydawn. Prawn., Warszawa 1967.
151. *Zabezpieczenie społeczne — idea czy instytucja prawna*, „*Państwo i Prawo*” 1968, nr 3.
152. *Podstawowe zagadnienia prawne ubezpieczeń społecznych*, INP-PAN, Wydawn. Prawn., Warszawa 1968.
153. *Konstrukcja prawnego stosunku ubezpieczeń społecznych*, „*Praca i Zabezpieczenie Społeczne*” 1968, nr 2 i 3.
154. *Zakładowe komisje rozjemcze po przejęciu spraw wypadkowych (zmiany w strukturze)*, „*Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego*” 1964, nr 2.
155. *Jeszcze o świadczeniach wypadkowych w zakładowych komisjach rozjemczych*, *ibid.*, 1969, nr 10.
156. *Réflexions concernant les rapports juridiques résultant des assurances sociales* [w:] *Pour un droit juste et une gestion moderne*, Paris 1969.
157. *Sprawy alkoholizmu w ustawodawstwie pracy, w kodeksie rodzinnym i przepisach o ubezpieczeniu społecznym*, „*Problemy Alkoholizmu*” 1969, nr 12.
158. *La sécurité sociale, une idée ou une institution juridique*, „*Droit Social*” (Paris) 1968, nr 3.
159. *Ubezpieczenia społeczne*, hasło w *Wielkiej encyklopedii powszechnej*, t. XI, Warszawa 1969.
160. *Charakter stosunków prawnych ubezpieczenia społecznego*, hasło do II wydania encyklopedii *Prawo na codzień*, Wydawn. Prawn., Warszawa 1969.
161. *Przedmiot i źródła prawa pracy*, *Skrypt dla kursów prawa pracy*, wyd. IV, Wydawn. Prawn., Warszawa 1969.

162. *Bezpieczeństwo i higiena pracy, Skrypt dla kursów prawa pracy*, wyd. IV, Wydawn. Prawn., Warszawa 1969.
163. *Inspekcja pracy oraz odpowiedzialność karno-administracyjna w stosunkach pracy, Skrypt dla kursów prawa pracy*, wyd. IV, Wydawn. Prawn., Warszawa 1969.
164. *System świadczeń (odszkodowań) wypadkowych wg ustaw z dnia 23 stycznia 1968 r.*, druk w z. 3—4/1970, Seminarium Prawa Pracy, Wydawn. Prawn., Warszawa 1970.
165. *Rola „winy” w prawie o ubezpieczeniach społecznych*, „*Studia Cywilistyczne*” (Kraków) 1970.
166. *Le rôle de la faute dans le droit polonais des assurances sociales (de la sécurité sociale)*, [w:] *Rapports polonais au VII Congrès International de Droit du Travail et de la Sécurité Sociale, CRZZ, Varsovie 14—17 Septembre 1970* i [w:] *Actes du VII-ème Congrès de droit du travail et de la sécurité sociale*, Ossolineum, Wrocław—Warszawa—Kraków 1970, t. II.
167. *Przedmiot i źródła prawa pracy*, Wydawn. Prawn., Warszawa 1970.
168. *Bezpieczeństwo i higiena pracy*, Wyd. V, Wydawn. Prawn., Warszawa 1970.
169. *Inspekcja pracy oraz odpowiedzialność karno-administracyjna w stosunkach pracy*, Wyd. V, Wydawn. Prawn., Warszawa 1970.
170. *Metody kontroli finansowej w zabezpieczeniu społecznym*, [w] *Actes du VII-ème Congrès de droit du travail et de la sécurité sociale*, Ossolineum, Wrocław—Warszawa—Kraków 1970, t. II.
171. *Prawo pracy dla praktyków*, Praca zbiorowa pod redakcją E. Modlińskiego i H. Borkowskiego, Wydawn. Prawn., Warszawa 1971 (autorstwo 4 rozdziałów).
172. *Stan nietrzeźwoci a wypadki w ubezpieczeniu społecznym*, „*Problemy Alkoholizmu*” 1971, nr 6.
173. *Skutki nietrzeźwości w pracy w zakresie uprawnień do świadczeń wypadkowych*, ZG ZPP, „*Seminarium Prawa Pracy*” 1971, z. 1/5.
174. *Le nouveau système de la réparation des accidents du travail en Pologne, selon les lois de 1968*, „*Droit Social*” 1971, nr 7—8.
175. *Tylko bez paniki*, „*Prawo i Życie*” 1971, nr 25.
176. *System świadczeń (odszkodowań) wypadkowych według polskich ustaw z 23 I 1968 r.* Ann. Univ. Mariae Curie-Skłodowska, sectio G, 1971, vol. XVIII.
177. *Przedmiot i źródła prawa pracy obowiązującego w spółdzielczości pracy, Skrypt dla spółdzielczego kursu prawa pracy*, ZG ZPP, Warszawa 1971.
178. *Ubezpieczenia społeczne na tle przepisów Konstytucji PRL z 1952 r.*, referat złożony w Inst. Nauk Prawnych PAN na projektowaną Sesję naukową XX-lecia Konstytucji (w r. 1972).
179. *Bezpieczeństwo i higiena pracy, Skrypt dla kursów z zakresu spółdzielczego prawa pracy prowadzonych przez ZG ZPP*, Wydawn. Prawn., Warszawa 1972.
180. *Inspekcja pracy i odpowiedzialność karno-administracyjna, Skrypt dla spółdzielczego kursu prawa pracy*, ZG ZPP, Warszawa 1972.
181. *Kodeks wykroczeń a system odpowiedzialności za uchybienia przepisom prawa pracy*, „*Nowe Prawo*” 1973, nr 1.
182. *Głosa (komentarz) do orzeczenia SN z 14 I 1972 r. na I PR 14/72* [w:] *Przegląd orzecznictwa i piśmiennictwa z zakresu prawa spółdzielczego za rok 1972*, Spółdzielczy Instytut Badawczy, Warszawa 1973.
183. *Konsekwentniej przeciw alkoholizmowi*, „*Prawo i Życie*” 1972, nr 24.
184. *Ubezpieczenia społeczne czy nowoczesna forma filantropii*, „*Nowe Prawo*” 1973 nr 4.

185. *Uwagi do projektu kodeksu pracy* (zgłoszone w toku dyskusji w Zespole ds. ustawodawstwa pracy VII Kongresu ZZ w dn. 13 XI 1972) — opracowanie złożone Redakcji „Przeglądu Ustawodawstwa Gospodarczego”, Warszawa, nie opublikowane.
186. Odbitka pracy z r. 1971 pt. *System świadczeń (odszkodowań) wypadkowych według polskich ustaw z 23 I 1968* (poz. 164 nin. wykazu), wykonana w kwietniu 1973 r. przez Ministerstwo Pracy, Płac i Spraw Socjalnych do użytku służbowego Resortu.
187. Odbitka pracy z r. 1932 pt. *Ubezpieczenie od wypadków* (poz. 9 nin. wykazu), wykonana przez Ministerstwo Pracy, Płac i Spraw Socjalnych do użytku służbowego w ramach Resortu, wykonana w kwietniu 1973 r.
188. Adaptacja monografii *Podstawowe zagadnienia prawne ubezpieczeń społecznych* (poz. 152 nin. wykazu) do druku w jęz. francuskim na rynek zagraniczny.

IV. 1974—1983 (po przejściu na emeryturę)

189. *Inspekcja pracy i odpowiedzialność karno-administracyjna*, Wydawn. Prawn., Warszawa 1973.
190. *Problemy ubezpieczeń społecznych w prawie polskim*, „Studia Prawnicze” 1974, nr 1.
191. *Przedmiot i źródła prawa pracy (z uwzględnieniem kodeksu pracy)*, *Stan prawny na dzień 15 XI 1974 r.*, Wydawn. Prawn., Warszawa 1974.
192. *Z problematyki bezwzględnie obowiązujących przepisów kodeksu pracy*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 1974, z. 11.
193. *Socjalnoje strachowanije w Polskoj Narodnoj Riespublikie*, „Sowriem. Polskoje Prawo” 1975, nr 3.
194. *Les assurances sociales en Pologne Populaire 1944—1975*, „Droit Polonais Contemporain” 1975, nr 3.
195. *Działalność i przemiany ubezpieczeń społecznych w Polsce Ludowej*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” 1975, nr 6.
196. *Ubezpieczenie społeczne a „swoboda manewru” finansowego*, „Państwo i Prawo” 1975, nr 8—9.
197. (z K. Wieruszewskim) *Sądy ubezpieczeń społecznych w Polsce (ustawa z dn. 28 VII 1939 r. — prawo o sądach ubezpieczeń społecznych)*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” 1975, nr 8—9.
198. *Regulacja zasiłków i innych spraw ubezpieczenia społecznego z 17 XII 1974 r.*, „Państwo i Prawo” 1975, z. 10.
199. (z K. Wieruszewskim) *Wpływ orzecznictwa TUS na wykładnię i praktyczne zastosowanie przepisów ubezpieczeniowych*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” 1975, nr 10—11.
200. *Przedmiot i źródła prawa pracy (z uwzględnieniem kodeksu pracy)*, wyd. I nowego skryptu dla kursów prawa pracy prowadzonych przez ZG ZPP, Wydawn. Prawn., Warszawa 1975.
201. *Inspekcja pracy, Odpowiedzialność karna w stosunkach pracy*, Wydawn. Prawn., Warszawa 1975.
202. *Bezpieczeństwo i higiena pracy*, Wydawn. Prawn., Warszawa 1975.
203. (z K. Wieruszewskim) *Trzydzieści lat pracy sądów ubezpieczeń społecznych w PRL*, „Problemy Wymiaru Sprawiedliwości” 1977, nr 9.
204. List do „Polityki” nt. pierwszego projektu polskiego kodeksu pracy z lat 1950/51, „Polityka” 1975.

205. *Bezpieczeństwo i higiena pracy*, wyd. II poprawione i uzupełnione, Wydawn. Prawn., Warszawa 1976.
206. *Przedmiot i źródła prawa pracy z uwzględnieniem kodeksu pracy*, Wyd. II poprawione i uzupełnione, Wydawn. Prawn., Warszawa 1976.
207. *Inspekcja pracy oraz odpowiedzialność karno-administracyjna w stosunkach pracy*, wyd. II poprawione i uzupełnione, Wydawn. Prawn., Warszawa 1976.
208. *Przedmiot i źródła prawa pracy, Skrypt dla kursów spółdzielczego prawa pracy*, Wydawn. Prawn., Warszawa 1976.
209. *Bezpieczeństwo i higiena pracy, Skrypt dla kursów spółdzielczego prawa pracy*, Wydawn. Prawn., Warszawa 1976.
210. *Inspekcja pracy oraz odpowiedzialność karno-administracyjna w stosunkach pracy, Skrypt dla kursów spółdzielczego prawa pracy*, Wydawn. Prawn., Warszawa 1976.
211. *O charakterze prawnym aktualnych pracowniczych zasiłków chorobowych*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” 1977, nr 4.
212. *Bezpieczeństwo i higiena pracy*, wyd. III poprawione i uzupełnione, Wydawn. Prawn., Warszawa 1976.
213. *Inspekcja pracy. Odpowiedzialność karna w stosunkach pracy*, wyd. III poprawione i uzupełnione, Wydawn. Prawn., Warszawa 1977.
214. *Przedmiot i źródła prawa pracy*, wyd. III poprawione i uzupełnione, Wydawn. Prawn., Warszawa 1977.
215. *Inspekcja pracy, Odpowiedzialność karna w stosunkach pracy*, wyd. IV, Wydawn. Prawn., Warszawa 1978.
216. *Przedmiot i źródła prawa pracy*, wyd. IV, Wydawn. Prawn., Warszawa 1978.
217. *Bezpieczeństwo i higiena pracy*, wyd. IV, Wydawn. Prawn., Warszawa 1978.
218. *Przedmiot i źródła prawa pracy, Skrypt dla Zaocznego Kursu Prawa Pracy, WRZZ oraz ZW ZPP w Katowicach*, Katowice 1978.
219. *Lepiej chronić interesy obywateli*, „Prawo i Życie” 1980, nr 3.
220. *Refleksje o prawie i prawnikach*, „Gazeta Prawnicza” 1980, nr 13.
221. *Przedmiot i źródła prawa pracy*, wyd. V, Wydawn. Prawn., Warszawa 1980.
222. *Bezpieczeństwo i higiena pracy*, wyd. V, Wydawn. Prawn., Warszawa 1980.
223. *Inspekcja pracy, Odpowiedzialność karna w stosunkach pracy*, wyd. V, Wydawn. Prawn., Warszawa 1980.
224. *Mini-kluby ZPP*, *Prawo i Życie*” 1982, nr 24.
225. *Co to jest dyscyplina społeczna*, „Gazeta Prawnicza” 1983, nr 2.
226. *Kodeks postępowania administracyjnego, Kwestie do unormowania*, *ibid.*, 1983, nr 3.
227. *Jeszcze o podważaniu decyzji administracyjnych*, *ibid.*, 1983, nr 4. nr 4.
228. [wywiad] *Choć nie wszystko szło gładko...*, *ibid.*, 1983, nr 18.

